

3. Захарова Л. Г. Технології використання інноваційного інтерактивного обладнання в корекційно-розвивальній діяльності в умовах інклюзивно-ресурсних центрів: методичні рекомендації для фахівців ІРЦ та установ з інклюзивною формою навчання. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 108 с.

Пісоцька Тетяна Миколаївна

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Олігофренопедагогіка. Логопедія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Косенко Ю. М.**, канд. пед. наук,
доцент

**ЗАСТОСУВАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У РОБОТІ З ДІТЬМИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗПР**

У статті розкриваються особливості використання арт-терапевтичних методик у роботі з дітьми дошкільного віку як умова ефективного психолого-педагогічного супроводу вихованців із затримкою психічного розвитку. Основний акцент зроблений на особливостях поєднання різних видів арт-терапії у процесі роботи з даною категорією дітей.

Ключові слова: арт-терапія, методи арт-терапії, затримка психічного розвитку, арт-терапевтичні технології, освітній процес.

Pisotska Tetyana Mykolayivna

Master's student majoring in 016 Special Education
(Oligophrenopedagogy. Speech Therapy)
Sumy State Pedagogical University
A.S. Makarenko University
Supervisor - **Kosenko Y.M.**, Ph.D. ped. Science, docent

**APPLICATION OF ART-THERAPEUTIC METHODS IN WORK WITH PRESCHOOL
CHILDREN WITH CPR**

The article reveals the peculiarities of the use of art-therapeutic techniques in working with preschool children as a condition for effective psychological and pedagogical support of students with mental retardation. The main emphasis is on the features of combining different types of art therapy in the process of working with this category of children.

Keywords: art therapy, methods of art therapy, mental retardation, art therapeutic technologies, educational process.

Постановка проблеми. Мовлення відіграє значну роль в інтелектуальному розвитку дитини. Поступове осолодіння мовленням перебудовує психіку малюка, дозволяє сприймати явища більш усвідомлено та довільно. Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному

віці – складова цілісної особистості дитини, головна умова майбутнього життєвого успіху, психологічного комфорту. Малюк оволодіває словом передусім для спілкування з людьми, що його оточують. Не буде перебільшенням сказати, що несвоєчасно чи неправильно сформоване мовлення позначається на становленні особистості дитини, негативно впливає на її емоційний стан: викликає відчуття неповноцінності, сором'язливості, втрати інтересу до навчання, а також зниження мовленнєвої активності дитини, гальмує її розвиток.

Арт-терапевтична діяльність дітей здавна привертала увагу дослідників, науковців різних сфер – педагогіки, психології – як можливий метод вивчення внутрішнього стану маленької людини, її здатність відбивати загальну картину світу, світ власних переживань та здійснювати з боку педагогів ефективну соціально-педагогічну підтримку дітей із затримкою психічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні та практичні аспекти використання арт-терапевтичних технологій як компонента навчальної діяльності представлені у дослідженнях українських науковців О. Вознесенської, О. Деркач, Т. Берник, А. Колупаєвої, В. Кондратенко, В. Синьова, Л. Фірсової, Т. Яценко. Але на сьогоднішній час недостатньо вивченими залишаються питання впровадження арт-терапевтичних методів в освітній процес при роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку. Це зумовлює потребу вивчення умов ефективності використання арт-терапевтичних технологій у педагогічному процесі з дітьми дошкільного віку.

Мета статті полягає у висвітленні змісту й особливостей використання технологій арт-терапії у роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Арт-терапія визначається як технологія цілеспрямованого використання мистецтва як засобу психотерапевтичного та психокорекційного впливу на особистість. Арт-терапія (у корекційній педагогіці) – це синтез кількох галузей наукового знання (мистецтва, психології, педагогіки та медицини), тобто сукупність методик, що побудовані на застосуванні різноманітних видів мистецтва у своєрідній символічній формі та дозволяють за допомогою стимулювання креативних проявів дитини з особливостями психофізичного розвитку здійснювати діагностику та корекцію психосоматичних і психоемоційних порушень в особистісному розвитку. Вона ґрунтується на переконанні, що внутрішнє «Я» людини відтворюється у візуальних образах щоразу, коли вона малює чи займається ліпленням

спонтанно, на відміну від ретельно організованої навчальної діяльності [6]. Її метою є гармонізація особистості шляхом розвитку її здатності до самопізнання та самовираження.

Узагальнення сучасних наукових підходів дозволяє розглядати арт-терапію як метод або технологію зцілення за допомогою творчості; як спеціалізовану форму психотерапії, засновану на мистецтві, образотворчій і творчій діяльності. Окрім терапії художньою творчістю, сьогодні інтенсивно розвиваються й інші напрямки арт-терапії: танцювально-рухова, бібліотерапія, казкотерапія, драмотерапія, кінотерапія, лялькотерапія, пісочна терапія та інші [1].

Отже, арт-терапія в сучасних умовах може розглядатися як технологія створення та використання різних видів мистецтва з метою передачі почуттів, емоцій та інших проявів психіки людини; як інструмент для дослідження і гармонізації внутрішнього світу людини. Використання методів арт-терапії, за В. Соловйовою, забезпечує: формування відносин взаємного прийняття й емпатії; можливість вільного самовираження та самопізнання; підвищення адаптаційних здібностей, зниження втоми та напруженості; створення позитивного емоційного настрою [2].

Тривалий час арт-терапія застосовувалася виключно у психотерапевтичній практиці. Останнім часом значно зростає інтерес до механізмів та умов впливу різних видів мистецтва на дитину із затримкою психічного розвитку в освітньому процесі. Вона використовується у центрах реабілітації, спеціальних закладах освіти, оскільки, незважаючи на тісний зв'язок із лікувальною практикою, має переважно психопрофілактичну, розвивальну та соціалізуючу спрямованість [1].

В. Лубовский дає наступне визначення затримки психічного розвитку: «Затриманий розвиток - уповільнення темпу всього психічного розвитку, що виникає найчастіше в результаті слабо виражених органічних уражень кори головного мозку (зазвичай парціального характеру) або тривалих і важких соматичних захворювань ». Складність таких дітей залучається саме в тому, що в їх поведінці переважає висока тривожність і ступінь психоемоційного напруження, присутні негативні переживання, емоційна скутість, порушення емоційно-особистісних зв'язків з близькими людьми, не рідко зустрічається й гіперактивність.

Засоби мистецтва відіграють провідну роль у забезпеченні соціально-педагогічної роботи, бо це є унікальним джерелом соціалізації дитини із ЗПР,

збагачують внутрішній світ дитини безпосередністю та наочністю. Це позитивно впливає на емоційну сферу, регулюючи негативні емоційні прояви в сім'ї та дитячому колективі.

Арт-терапія, забезпечуючи динамічну і гармонійну взаємодію між дитиною, продуктом її творчості та дорослим (психологом, педагогом, вихователем), не лише здійснює терапевтичний чи корекційний вплив на психофізичний стан дитини, а й реалізує основні функції освіти: виховну, розвивальну, діагностичну, корекційну, соціалізуючу тощо. Тому деякі науковці виокремлюють новий напрямок арт-терапії – арт-педагогіку як інноваційну здоров'язбережувальну технологію особистісно орієнтованого навчання та виховання.

Зазвичай, будь-які тренінгові заняття психотерапевтичного характеру проводяться педагогом у різновіковій групі дітей до 15 осіб, проте з метою більш глибокого вивчення внутрішнього світу своїх вихованців і формування злагодженого дитячого колективу педагог може проводити їх з усією групою. Ураховуючи, що метою заняття є досягнення певного терапевтичного ефекту, Л. Лебедева зазначає, що педагогам варто відмовитися від багатьох традиційних прийомів роботи: недопустимі команди, накази, вимоги та примуси; дитина сама може вибирати для себе ті види та зміст роботи, зображувальні матеріали та власний темп, які їй підходять.

Корекційно-розвивальну роботу за допомогою арт-терапії фахівці радять починати вже з трирічного віку. Практика сучасної арт-терапії реалізується в 2 формах: індивідуальній і груповій.

З метою організації арт-терапевтичного простору рекомендується створення двох робочих зон. У першій зоні, як зазначає Л. Лебедева, мають міститися особисті робочі місця дітей для індивідуальної творчості, а у другій – слід залишити простір, у якому можна було б легко пересуватися, рухатися чи навіть танцювати [4].

Арт-терапевтичні заняття містять дві складові частини. Перша – невербальна, творча, неструктурована, у якій основним видом діяльності є сам процес творчості. Друга частина – вербальна інтерпретація створених зображень, асоціацій, емоцій і почуттів, що виникали в процесі роботи.

Арт-терапія у корекційно-виховному процесу містить такі напрями: образотворча діяльність, спрямована на корекцію мотиваційної сфери,

передбачає психологічний супровід сюжетів, створених дитиною; – створення колажів із малюнків, фотографій, символів, природних матеріалів навчає дитину «спілкуватися» з навколишнім середовищем; – пальчиковий театр і нетрадиційні форми роботи з папером мають на меті психокорекцію моторної, когнітивної, мотиваційної сфери дитини; – робота з тістом (тістопластика) передбачає корекцію рухових, пізнавальних і творчих можливостей дитини; – малювання на тканині губкою, пальцями та долонями підвищує потребу в активності та реалізації моторних та емоційних можливостей; – сенсорна інтеграція та психокорекція передбачає знайомство з формою, розміром, площиною та частинами предметів, сприяє психокорекції пізнавальних процесів, мотивації, підвищенню соціальної адаптації дитини; – створення вистав за допомогою ляльок спрямоване на формування емоційної сфери дитини, розвиток пам'яті, мислення, уваги й уяви [5].

Останнім часом дедалі частіше корекційні педагоги використовують пісочну терапію. Ігрові заняття з піском корисно використовувати, наприклад, у логопедії, оскільки вони: розвивають тактильно-кінетичну чутливість і дрібну моторику рук; стабілізують емоційний стан, долають страхи; удосконалюють зорово-просторову орієнтацію, мовленнєві можливості; сприяють розширенню словникового запасу; допомагають засвоїти навички звуко-складового аналізу та синтезу; дозволяють розвивати фонематичний слух і сприйняття; сприяють розвитку зв'язного мовлення, лексико-граматичних уявлень; допомагають у вивченні букв, засвоєнні навичок читання і письма. Фахівцями помічено, що діти із задоволенням знаходять у піску букви і складають із них слова, пишуть диктанти тощо. За допомогою піску активно розвивається дрібна моторика пальців рук.

У сучасній практиці [1; 3; 5] для посилення ефективності корекційно-розвиткової роботи запроваджують такі напрями арт-терапії: музикотерапію, казкотерапію, терапію образотворчим мистецтвом. Усі напрями (методи) арттерапії можна умовно поділити на 3 групи: пасивні (рецептивні), активні та інтегровані. Пасивні передбачають залучення дитини до арт-терапевтичних проявів, активні – спонукають до безпосередньої діяльності дитини; інтегровані – це симбіоз різних арт-терапевтичних впливів.

Висновки. Таким чином, арт-терапія є сучасною технологією корекційно-розвиткової роботи. Вона виходить за межі традиційного освітнього та

корекційного процесу, гармонійно поєднуючи психолого-педагогічний, корекційно-розвивальний, медичний і соціальний аспекти. Арт-терапію доцільно застосовувати у роботі з дітьми із затримкою психічного розвитку. Використання цього напрямку дозволяє здійснювати більш ефективний вплив на формування емоційної сфери, спонукає до подальшого розвитку компенсаторних властивостей збережених функціональних систем, покращує соціальну адаптацію дитини.

Перспектива дослідження. Подальші наукові розвідки будуть присвячені емпіричному вивченню ефективності використання засобів арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арт-терапия – новые горизонты. Москва : Когито-Центр, 2006. 336 с.
2. Арт-терапевтичні техніки у роботі практичного психолога: рекомендації щодо використання арт-терапевтичних технік у роботі практичного психолога закладів освіти. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: [static.klasnaocinka.com. ua/.../art_terapiya_u_roboti_psiholo](http://static.klasnaocinka.com.ua/.../art_terapiya_u_roboti_psiholo).
3. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання : науково-методичний посібник. Київ: Атопол, 2011. 274 с.
4. Лебедева Л. Д. Арт-терапия в педагогике. *Педагогика*, 2000. № 9. С. 27-31.
5. Адаптована програма з арт-терапії для дітей з обмеженими можливостями. Електронний ресурс. Режим доступу: URL: <http://corr.ks.ua>.
6. Рудестам К. Групповая психотерапия. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 384 с.

Пліс Валентина Миколаївна

вчитель-дефектолог

КЗ «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Джерело» Запорізької обласної ради

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано теоретичні аспекти застосування казкотерапії у роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку. Підкреслено ефективність казкотерапії, як методу роботи з дітьми з порушеннями інтелекту. Окреслено функції казкотерапії, як терапевтичної технології корекційно-розвивальної роботи. Визначено види казок як основи казкотерапії та зазначеної їх змістове та функціональне наповнення. Акцентовано увагу на сучасних програмах комплексної казкотерапії, які успішно застосовуються у роботі з дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку.

Ключові слова: казка, метод, казкотерапія, функції, застосування, діти з порушеннями інтелектуального розвитку.